

RIVIERENLAND

ROSSUM
gemeentebeschrijving

Monumenten
Inventarisatie
Project

MONUMENTEN
INVENTARISATIE
PROJECT

Ten geleide

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is een landelijk opgezet project met het doel om in betrekkelijk korte tijd - 5 jaar - een inventarisatie te verkrijgen van bouwkunst en stedebouw uit de periode 1850-1940. De uitvoering van het project wordt verzorgd door de provincies. In Gelderland heeft de provincie de Stichting MIP-Gelderland opgericht, die belast is met de uitvoering van het project.

In Gelderland wordt het MIP uitgevoerd conform de Gelderse streekplan-indeling: Midden-Gelderland, Oost-Gelderland, Veluwe en Rivierenland. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt per gemeente geïnteriseerd.

Het eindprodukt, waarover de gemeenten de beschikking krijgen, bestaat uit 3 rapporten, te weten een regiobeschrijving, een gemeentebeschrijving en een inventarisatierapport.

In de regiobeschrijving wordt op hoofdlijnen een schets gegeven van ontwikkelingen die bepalend zijn geweest voor de ruimtelijke kwaliteit, i.c. bouwkundige en stedebouwkundige karakteristieken, uit de periode 1850-1940 in het inventarisatiegebied. Het betreft veelal ontwikkelingen en karakteristieken die behalve van lokaal belang ook een boven-lokaal belang vertegenwoordigen.

In de gemeentebeschrijving, die kan worden beschouwd als een verfijning die betrekking heeft op een deel van het grondgebied van de regiobeschrijving, worden op beknopte wijze de voornaamste historisch-geografische, sociaal-economische, bouwkundige en stedebouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940 weergegeven.

In dit verband dient hoofdstuk 4.5. *Karakterisering geïnteriseerde bebouwing* afzonderlijk te worden genoemd. Het betreft een hoofdstuk dat als "schakel" fungeert tussen het beschrijvende en het inventarisatiegedeelte, te weten het inventarisatierapport.

Het inventarisatierapport voorziet in een beknopte weergave per gemeente van de gebouwde omgeving uit de periode 1850-1940 in de vorm van objecten en complexen op basis van de uitgewerkte MIP-formulieren.

Hoewel de 3 rapporten afzonderlijk kunnen worden gelezen, verdient het aanbeveling het inventarisatiegedeelte niet los te zien van het beschrijvende gedeelte en omgekeerd.

Blad : 2
Betreft : Ten geleide (vervolg)

Met betrekking tot het gebruik van de MIP-eindprodukten dient het volgende te worden opgemerkt.

Bij schrijven d.d. 21 september 1989 - nr. WZ89.59395 - WZ/CE404 is de provincie Gelderland accoord gegaan met de samenwerkingsovereenkomst, zoals opgesteld van rijkswege bij schrijven d.d. 11 augustus 1989, nr. U-172.612, inzake de uitvoering van het Monumenten Inventarisatie Project in Gelderland.

In artikel 8 van bedoelde overeenkomst is het gebruik van de eindprodukten geregeld. Dit artikel luidt als volgt:

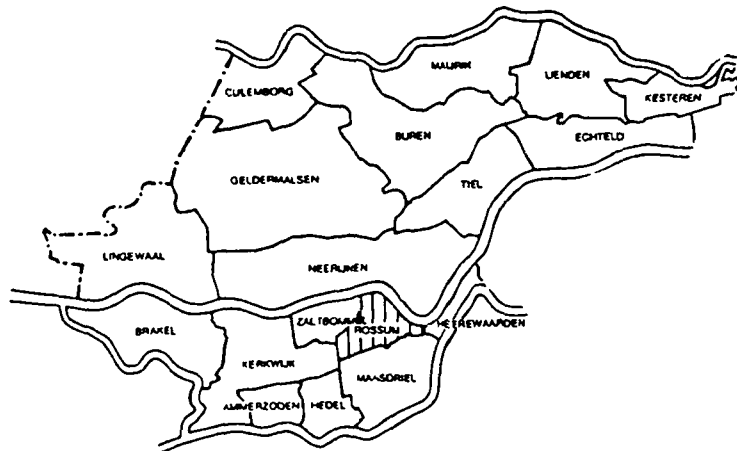
"Artikel 8. Gebruik eindprodukten

1. De Provincie is evenals de Rijksdienst ook nadat de eindprodukten als bedoeld in artikel 1, leden a t/m e (*) zijn opgeleverd gerechtigd deze eindprodukten, geheel of gedeeltelijk voor eigen gebruik aan te wenden, te vermenigvuldigen of te publiceren, dan wel, al dan niet tegen financiële vergoeding, voor gebruik aan derden beschikbaar te stellen.
2. De Provincie maakt met derden die zij bij de uitvoering van het Project betreft zodanige afspraken, dat hen niet de bevoegdheid toekomt, bv. door een beroep op hun toebehorende auteursrechten, in het in het eerste lid omschreven gebruik, geheel of gedeeltelijk te beletten of te belemmeren.
3. De Rijksdienst en de Provincie bevorderen de totstandkoming van openbare publicaties over jongere bouwkunst en stedenbouw uit de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog."

Wij verzoeken u bij het gebruik van de eindprodukten de geraadpleegde bron(nen) te vermelden.

GEMEENTEBESCHRIJVING

GEMEENTE ROSSUM

INHOUDSOPGAVE

	blz.
1. <u>INLEIDING</u>	3
2. <u>BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK</u>	6
3. <u>INFRASTRUCTUUR</u>	8
4. <u>NEDERZETTINGSSTRUCTUUR</u>	10
4.1. Algemeen	10
4.2. Functionele ontwikkelingen - periode 1800-1850 - periode 1850-1900 - periode 1900-1940	10
4.3. Stedebouwkundige structuur: - Hurwenen - Rossum - Verspreide bebouwing	12
4.4. Ontwikkelingen na 1940	14
4.5. Karakterisering geïnventariseerde bebouwing	15
4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Rossum 1850-1940	17
4.7. Bijzondere gebieden	17
<u>GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN, KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR</u>	19

1. INLEIDING

De gemeente Rossum bevindt zich in het inventarisatiegebied Rivierenland en heeft een oppervlakte van 1.426 hectare. De gemeente Rossum bestaat uit de gelijknamige hoofdkern, alsmede uit de kern Hurwenen (zie afbeelding 1).

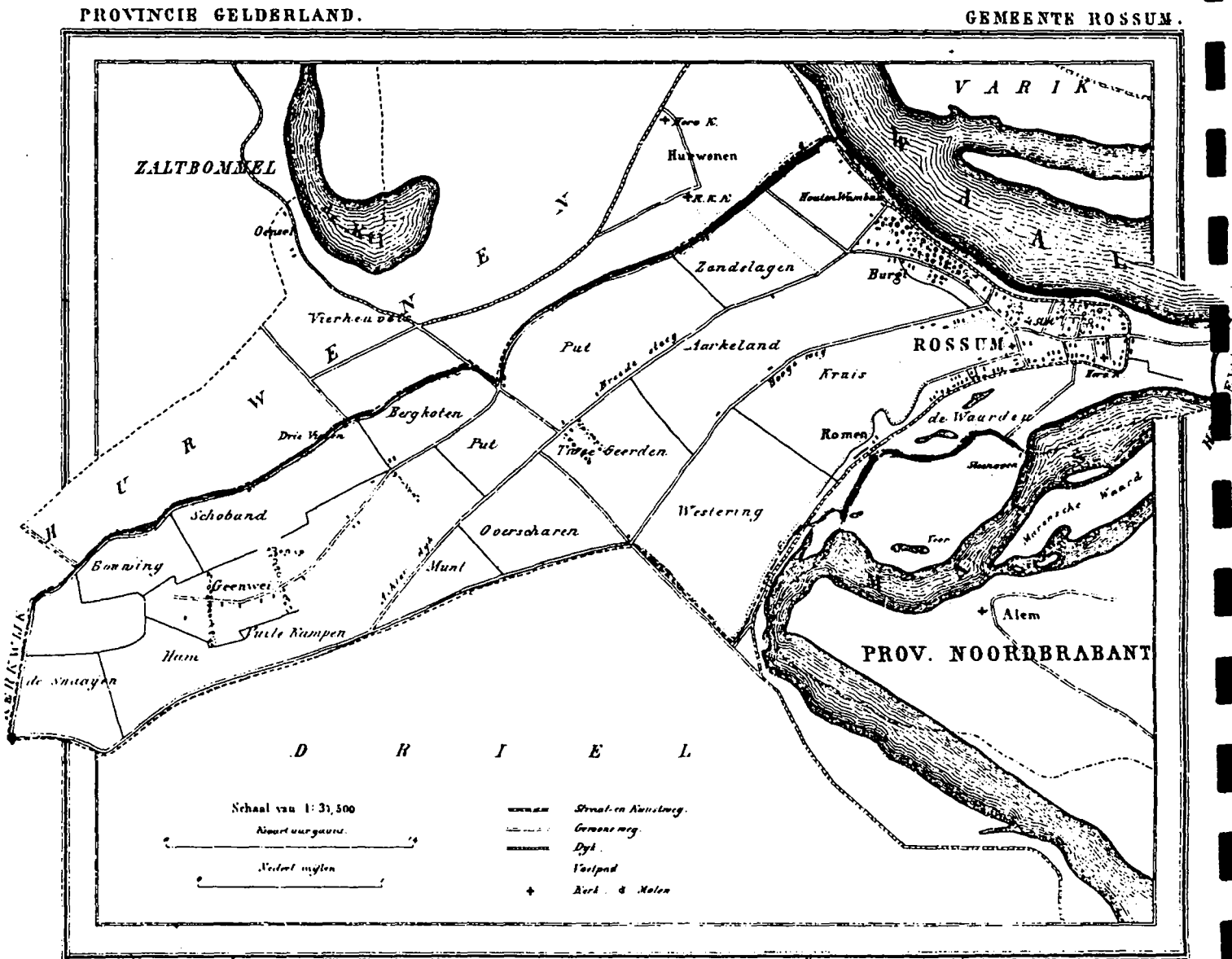
In 1955 zijn de gemeenten Hurwenen en Rossum samengevoegd tot de gemeente Rossum.

De noordgrens van de gemeente Rossum wordt gevormd door de Waal. Een klein deel van de zuidoostgrens van de gemeente Rossum valt samen met een afgedamde Maasarm. De gemeente Rossum grenst aan de gemeenten Zaltbommel, Kerkwijk, Maasdriel, Heerewaarden en Neerijnen.

De gemeente Rossum is in de periode 1850-1940 een overwegend agrarische gemeente gebleven, die georiënteerd was op de rivier. In de uiterwaarden bij Hurwenen en ook in Rossum staat een steenfabriek.

Op 1 januari 1990 telde de gemeente Rossum 3.083 inwoners.

Afbeelding 1
Gemeente Rossum in 1865

1865

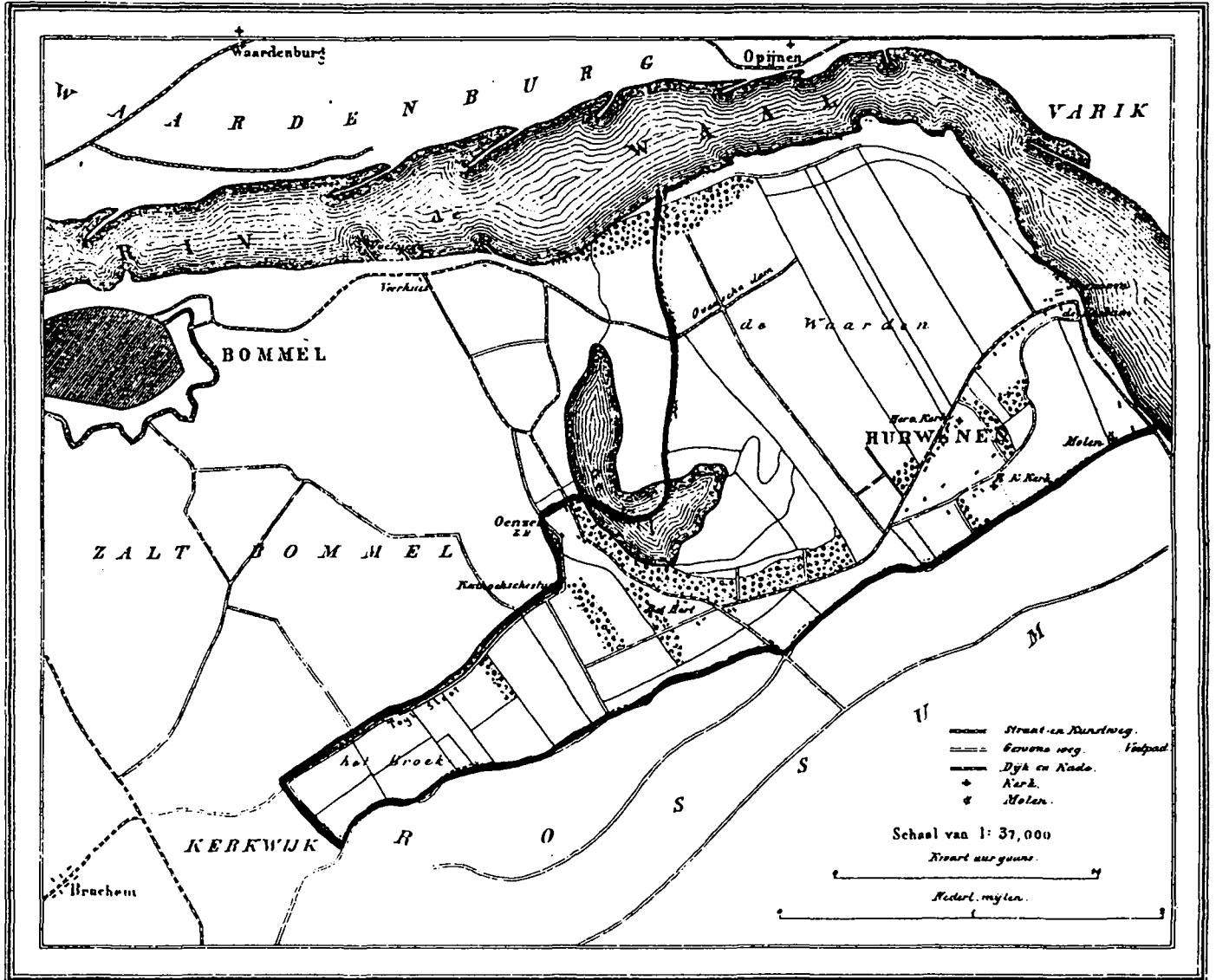
Uitgave van Hugen, Suringar te Leeuwarden

834 Bunders 1300 Inwoners.

Afbeelding 1a
Gemeente Hurwenen in 1865

PROVINCIE GELDERLAND.

GEMEENTE HURWENEN.

1865

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

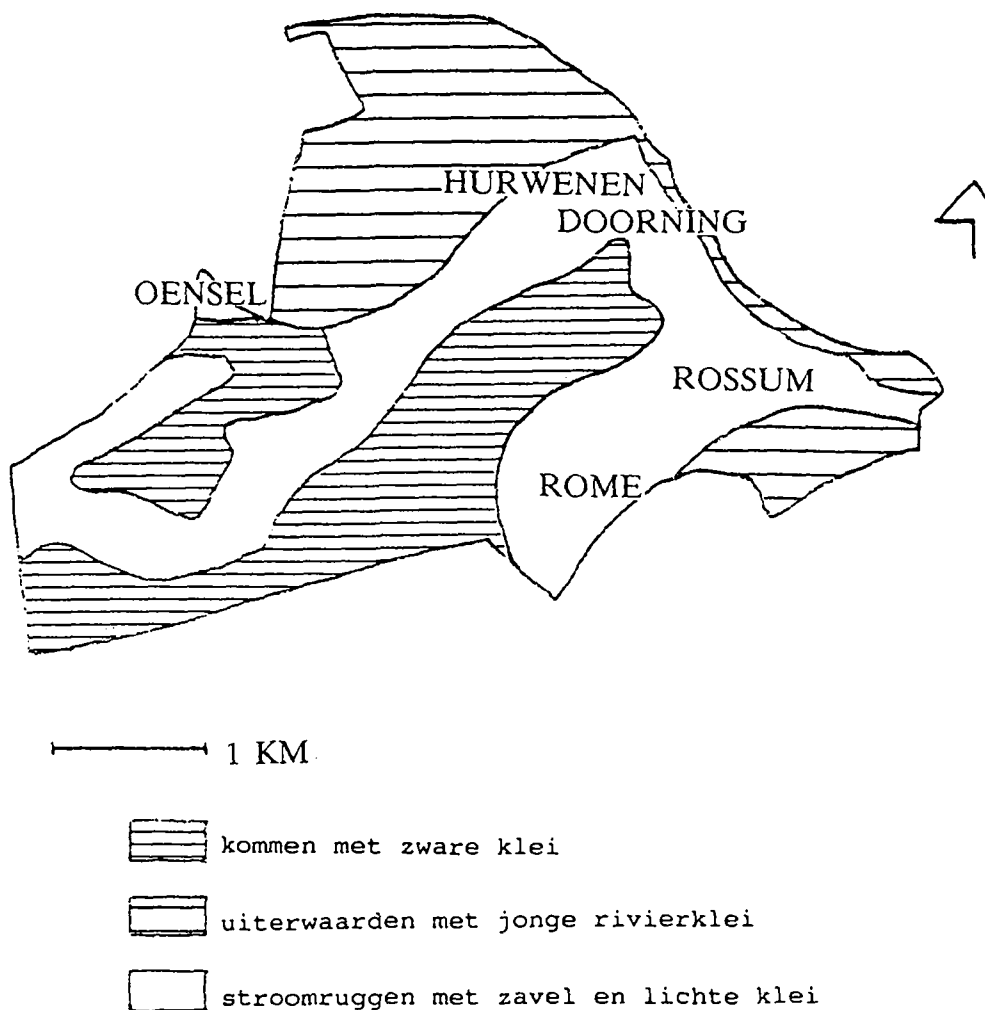
641 Bunders. 600 Inwoners.

2. BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK

Gedurende de Saale-ijstijd ($\pm 200.000 - 120.000$ v. Chr.) drong landijs vanuit het noorden de dalen van de grote rivieren binnen. Daardoor werd de loop van de Rijn en Maas naar het westen afgebogen. In de daarop volgende ijstijd, het Weichselien, dat ca. 70.000 jaar v. Chr. begon, ontstond een vlechtend riviersysteem met een patroon van zich vertakkende en samenkomende geulen. Omstreeks 10.000 jaar v. Chr. begon het Holoceen en werd het steeds warmer. Naarmate het klimaat verbeterde en het vegetatiedek meer gesloten werd, voerden de rivieren steeds minder sediment aan, waardoor zich enkele hoofdgeulen in de eigen afzettingen begonnen in te snijden. Gaandeweg ontstond een oeverwallen-stroomruggen en kommensysteem, met zavel en lichte klei op de ruggen, en veen en zware klei in de kommen (zie afbeelding 2). De breedte van de stroomruggen bij Rossum kan gerelateerd worden aan de afzettingen van zowel de Waal als de Maas. Het patroon van de stroomruggen en kommen werd gefixeerd door de aanleg van de eerste dijken, die in de 10e en 11e eeuw heeft plaatsgevonden. Tussen rivier en dijk ontwikkelden zich nadien uiterwaarden.

Afbeelding 3

Geomorfologische kaart gemeente Rossum

Het bodemgebruik in de periode 1850-1940 heeft betrekking op de uiterwaarden, de stroomruggen en de kommen. De uiterwaarden waren vooral als grasland in gebruik. In smalle stroken werd tevens griendhout geteeld, onder meer ten behoeve van klompenmakerijen. In de uiterwaarden bij Hurwenen werd klei gewonnen ten behoeve van de baksteenfabricage. Als gevolg van het meanderproces van de Waal zijn nabij Hurwenen brede uiterwaarden tot ontwikkeling gekomen. De stroomruggen werden hoofdzakelijk benut als akkerland. Men heeft er vooral aardappelen en suikerbieten geteeld. Ook heeft hier fruitteelt (aardbeien) plaatsgevonden. De drassige kommen waren vooral als grasland in gebruik, afgewisseld met enkele percelen griendhout.

De hoogteverschillen tussen de stroomruggen en kommen in de gemeente Rossum zijn niet groot. De overgang van stroomrug naar kom valt samen met de overgang van overwegend blokvormige kavels naar strokenverkaveling. De meeste stroken in de kommen zijn bepaald door de ligging van afwateringssloten. Deze sloten zijn uiteindelijk aangesloten op de Rossumse Wetering of op de Hurwenense Kil, een niet gedempte meander van de Waal.

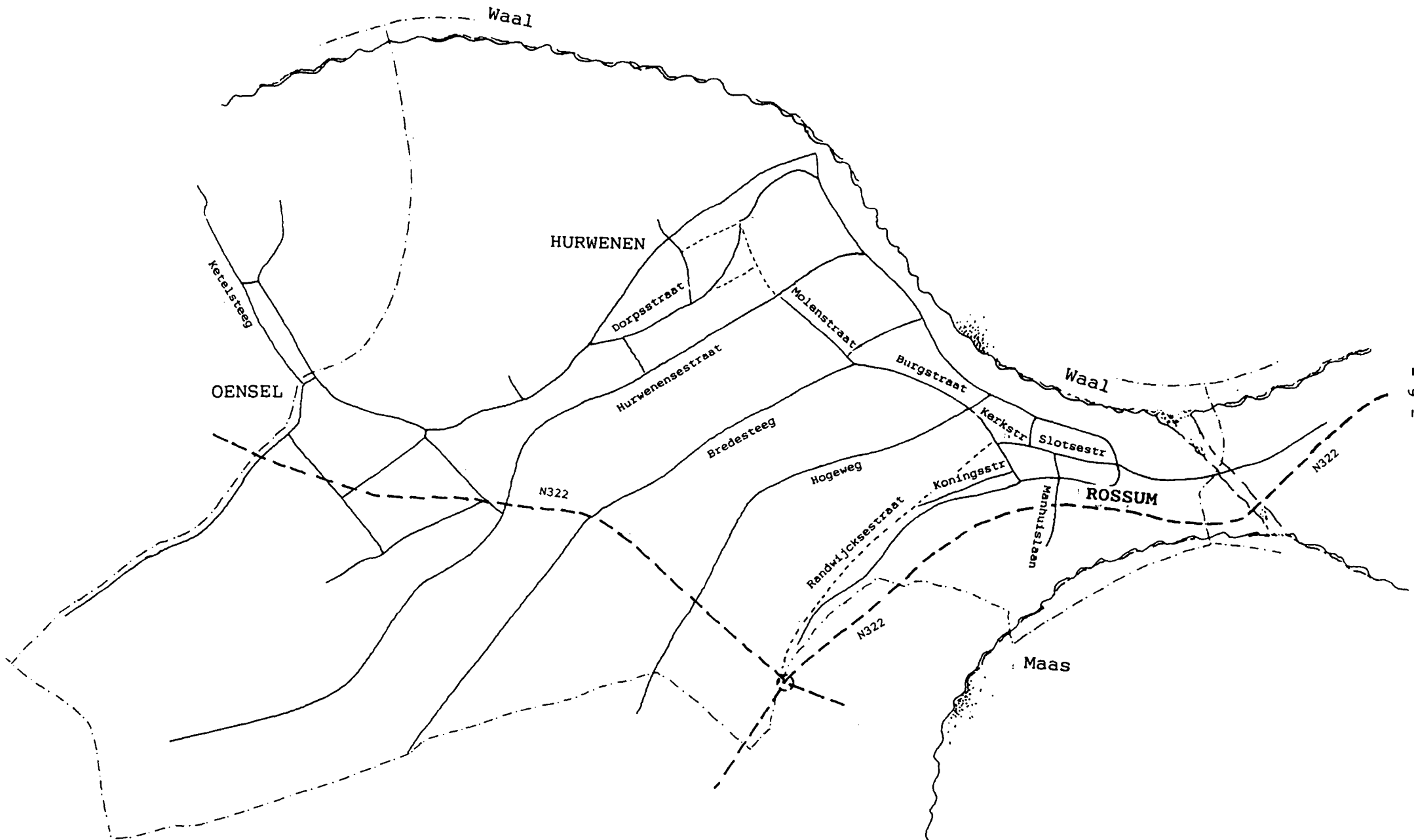
De nederzettingen in de gemeente Rossum zijn alle gelegen op stroomruggen. Hurwenen en Rossum zijn ontstaan langs dijken en wegen dwars op de dijk. Rossum is - meer nog dan het lineaire Hurwenen - te karakteriseren als een gestrekt esdorp, omringd door een slagend-landschap.

3. INFRASTRUCTUUR

De hoofdwegen in de gemeente Rossum werden gevormd na aanleg van de eerste dijken. Verder bestonden ze uit vooral in zuidwestelijke richting - min of meer in de lengterichting van de stroomruggen - lopende wegen. De wegen naar Zaltbommel en Hedel zijn pas omstreeks 1933 verhard.

Ondanks de ligging aan twee grote rivieren heeft de gemeente Rossum nauwelijks handelsbetekenis gekregen. De Tielerwaard was bereikbaar via het inmiddels opgeheven pontveer Rossum-Heesselt. De oriëntatie was in eerste instantie op de rivier(en) gericht.

De ligging nabij de samenkomst van twee grote rivieren en de stad Zaltbommel heeft de gemeente Rossum enige strategische betekenis verleend. De belangrijkste militaire objecten ten behoeve van dit gedeelte van de Bommelerwaard zijn echter gebouwd in de buurgemeenten Zaltbommel en Heerewaarden.

Afbeelding 3

4. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

4.1. Algemeen

Vondsten uit de Romeinse Tijd duiden erop dat Rossum c.a. al bijna twee millenia geoccupeerd is. De eerste schriftelijke vermelding dateert uit de 9e eeuw. De bevolking concentreerde zich ook toen reeds op de stroomruggen. Na de aanleg van de eerste dijken werden de kommen vanaf de stroomruggen in ontginning genomen. Het gebied gelegen tussen Zaltbommel en de samenvloeiing van Maas en Waal vormde veelvuldig het toneel van oorlogshandelingen. Ondanks aansluiting op de doorgaande verbinding van Utrecht via Zaltbommel naar Den Bosch bleef Rossum een overwegend agrarische gemeente, die op de rivier(en) was georiënteerd (o.a. riviervisserij).

4.2. Functionele ontwikkelingen

Periode 1800-1850

De gemeente Rossum werd niet opgenomen in het proces van verharding van regionale en (inter)nationale handelswegen dat in de eerste helft van de 19e eeuw opgestart werd. In de uiterwaarden bij Hurwenen werd een steenfabriek opgericht. De landbouw was en bleef de voornaamste bestaansbron naast de visserij. Verder waren er enige klompenmakerijen.

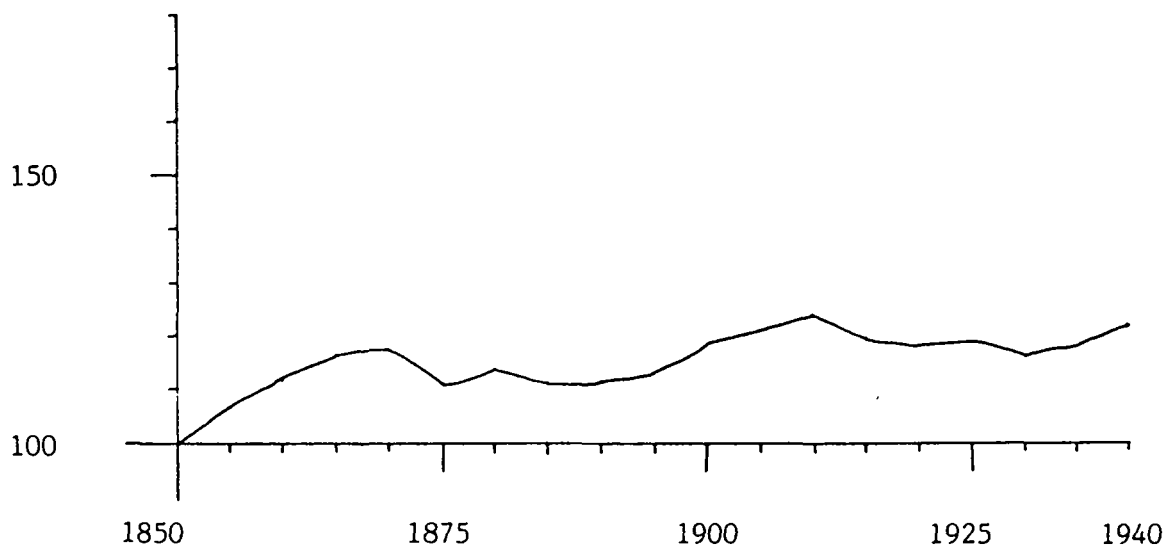
Periode 1850-1900

In 1850 werkten zo'n 100 mensen op de steenfabriek nabij Hurwenen en in Rossum. Gedurende de tweede helft van de 19e eeuw daalde het aantal werknemers geleidelijk. In 1881 vormde de Hurwenense steenfabriek de enige industrie in de gemeente Rossum. Het uitblijven van verdergaande industrialisatie hing samen met de ligging van het gebied aan de rivier en de afwezigheid van spoor-, tram- en doorgaande wegen. Grootscheepse activiteiten op infrastructureel gebied deden zich in deze periode niet voor. Wel werd een begin gemaakt met het kanaliseren van de Maas, waarbij deze ten zuiden van Rossum werd afgedamd.

Periode 1900-1940

De enige vorm van industrialisatie in de gemeente Rossum bleef ook in de eerste decennia van de 20e eeuw de steenfabriek bij Hurwenen en in Rossum. Het aantal werknemers van deze fabrieken vertoonde een dalende tendens. Opmerkelijk in de ontwikkeling van de inwonertallen zijn de dalende aantallen inwoners in de voormalige gemeente Hurwenen: van 665 in 1880 naar 530 in 1940. Dit hangt samen met een geringe natuurlijke bevolkingsgroei en hoge vertrekoverschotten. De gemeente Rossum kende een langzaam groeiend inwonertal (zie afbeelding 4).

Afbeelding 4
Bevolkingsontwikkeling gemeente Rossum 1850-1940
(indexcijfers, waarbij in 1850 1.603 inwoners = 100)

Min of meer los van bovengenoemde wegen vormt in het zuiden de Hurwensestraat of Molenstraat een weg in de langsrichting. Deze weg is tevens de grens van het Hurwenense landbouwgebied, dat zich als een smalle zone naar het westen uitstrekt.

Vooraf langs beide delen van de Dorpstraat en langs het oostelijke deel van de Waalbandijk lag verspreide bebouwing. Langs alle wegen lag de bebouwing slechts aan één zijde van de weg. Bij het langsgerichte deel van de Dorpstraat ligt de bebouwing aan de zuidzijde met daarin de R.K. kerk. Het dwarsgerichte deel van de Dorpstraat heeft een bebouwing aan de westzijde, waarbij de N.H. kerk en het gemeentehuis nabij de Waalbandijk een zwaartepunt vormen.

Tussen 1850 en 1950 is het bebouwingspatroon niet ingrijpend gewijzigd. Oostelijk van de Dorpstraat is de wegenstructuur gewijzigd. De oude verbinding van de achterweg naar de Dorpstraat is verdwenen. In het verlengde van de achterweg is een weg doorgetrokken tot bij de N.H. kerk. De Maarten Van Rossumstraat is aangelegd en vormt een verbinding met Rossum.

Het carré dat deze nieuwe wegen met de Dorpstraat vormen, raakt geleidelijk aan gevuld met bebouwing.

Rossum

Rossum is ontstaan op een oeverwal tussen Maas en Waal. In de structuur van het dorp zijn drie hoofdelementen te herkennen: het dijkdorp aan de Maas, het agrarische esdorp en het Slot aan de Waalzijde.

Het zwaartepunt van de structuur lag oorspronkelijk in het zuidoosten bij het slot en de kerk. Oostelijk hiervan, in het gebied dat nu buitendijks ligt, lag vroeger een klooster. Op een strategische positie aan de doorgang tussen Maas en Waal werd het fort St. Andries gebouwd (gemeente Heerewaarden).

Het karakter van het dijkdorp aan de Maas (Maasdijk e.o.) verandert van oost-naar west.

Ten oosten van de Kerkstraat ligt het oudste deel van Rossum. Langs de Maasdijk ontstond een vrij dichte, afwisselende dorpsbebouwing. De hervormde kerk vormt hierin een belangrijk element. Via de Manhuisstraat is het kasteel (gemeentehuis) verbonden met de Maasdijk en de waarden aan de Maas. De Slotselaan en het gebied langs de Waaldijk hebben een parkachtig karakter met weinig bebouwing.

Westelijk van de Kerkstraat heeft de Maasdijk een meer agrarisch karakter. Onderaan de dijk ligt een achterstraat (Koningstraat). Langs deze achterstraat lagen kleine panden op kleine kavels.

De Kerkstraat, die loodrecht op de Maasdijk aanhaakt, vormt de hoofdstraat van het esdorp. In noordwestelijke richting vertakt de Kerkstraat in Hogeweg en Burgstraat (en splitst verder in Breedesteeg en Molenstraat). Deze wegen verbinden het dorp met haar landbouwgebied. In Oostelijke richting splitst de Slotsestraat af. Langs de Kerkstraat, het begin van de Hogeweg en de Burgstraat bevindt zich een open bebouwing, bestaande uit grotere panden op grote kavels. Langs de achterzijde van deze straten bevonden zich zogenaamde vluchtpaden (hoog water). De Schoolstraat komt hier uit voort.

Tussen 1850 en 1950 is Rossum nauwelijks veranderd. Bestaande bebouwingslinten werden opgevuld en enigszins verlengd in westelijke richting. Het zwaartepunt bleef in het zuidoosten liggen. Wel verdwenen enkele achterpaden, vluchtwegen en verbindingspaden. Een

belangrijke verandering is de aanleg van de Burg. van Randwijckstraat in het begin van de jaren dertig, als verbindingsweg met Hedel en Kerkdriel. Deze weg sluit aan op het kruispunt Slotselaan/ Kerkstraat/ Burchtstraat en draagt zo bij aan de verschuiving van het zwaartepunt van de Maasdijk naar het binnendorp.

Verspreide bebouwing

Een aantal min of meer evenwijdig lopende wegen, zoals de Hogeweg en de Middelweg, structureren het buitengebied van Rossum en Hurwenen. Langs deze wegen ligt verspreid enige bebouwing, evenals tegen de gemeentegrens met Zaltbommel bij Oensel.

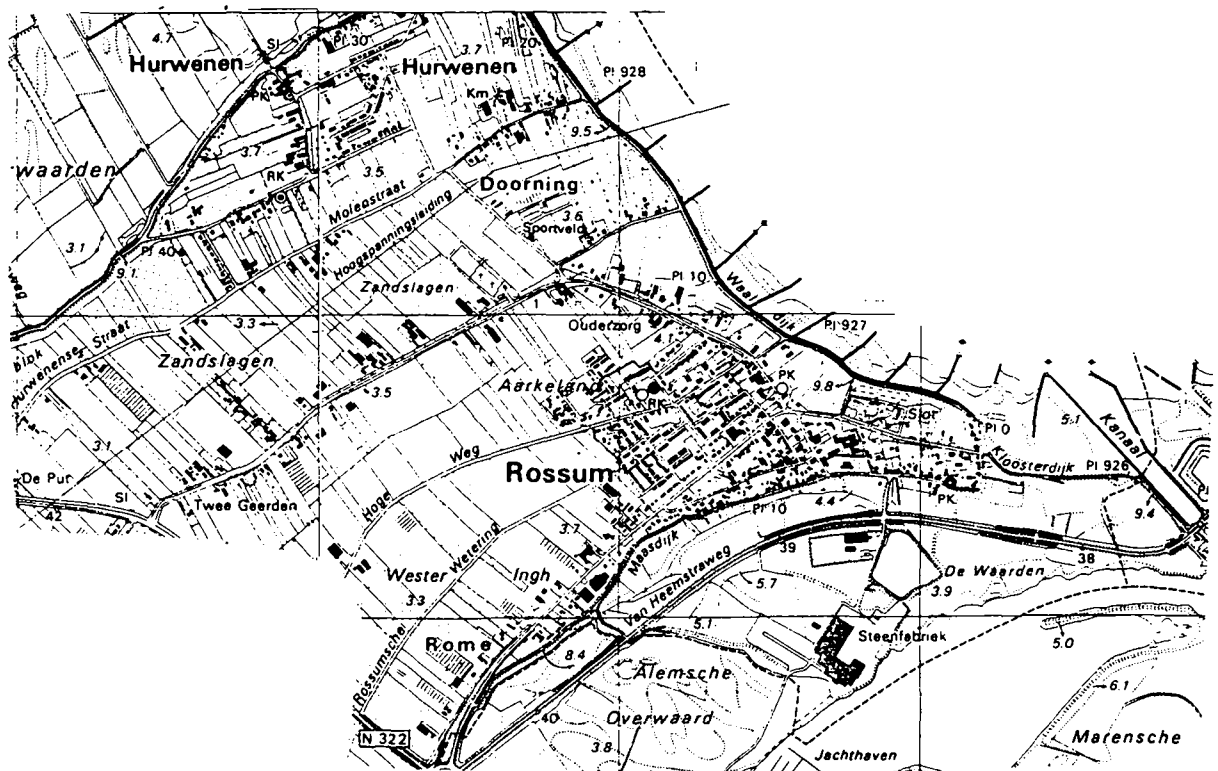
4.4. Ontwikkelingen na 1940

De belangrijkste veranderingen betreffen de directe omgeving van de kern Rossum. Buiten de Maasdijk werd de Van Heemstraweg aangelegd. De Maas zelf werd stroomopwaarts afgebogen en stroomt nu niet meer langs Rossum. De sluizen tussen Maas en Waal werden naar het westen verlegd, tussen Rossum en fort St. Andries in.

Aan weerszijden van de Van Randwijckstraat, tussen Koningstraat en Hogeweg, verschenen woningen en voorzieningen. Door deze verschuiving in westelijke richting, is het oude dorp vrij oorspronkelijk gebleven.

In Hurwenen is in de oorlog nogal wat schade aangericht. Langs de Marshallweg staat een aantal rijtjes woningen uit de wederopbouwtijd.

Rossum en Hurwenen 1990

4.5. Karakterisering van de geïnventariseerde bebouwing

Wonen

In de gemeente Rossum, worden de woonvormen gedomineerd door hallehuis en T-boerderijen. Daarnaast zijn er een aantal forse herenhuizen van rond de eeuwwisseling, resp. grote villa's uit het begin van de 20e eeuw. Hierbij behoort een voormalige burgemeesterswoning, gebouwd in de stijl van de "Um 1800 Bewegung". Het Slot te Rossum is gebouwd omstreeks 1850 in Neo-tudorstijl.

Werken

In de categorie werken worden, meestal verbouwde panden aangetroffen. Het betreft voormalige bakkerijen, arbeiderswoningen gebouwd aan de dijk bij de voormalige steenfabriek, en twee grote cafés/restaurants. Het eerste dateert uit het midden van de 19e eeuw en is uitgebreid in aangepaste stijl. Het tweede is herbouwd na verwoesting in de Tweede Wereldoorlog. Voor de windkorenmolen aan de Molenstraat ligt het bijbehorende molenaarshuis.

Infrastructuur

De infrastructuur wordt nog het meest bepaald door de dijken aan de Waal en de Maas. Aan de Kerkstraat ligt een dijkmagazijn uit 1859. In Hurwenen ligt aan de Dorpsstraat een transformatorhuisje van de P.G.E.M.

Maatschappelijke voorzieningen

In Hurwenen staan twee kerken, de N.H.-kerk en de R.K.-kerk. De N.H.-kerk werd verwoest in de Tweede Wereldoorlog en is herbouwd na de oorlog in Delftse Schoolstijl. De R.K.-kerk is aangebouwd aan de pastorie, die is gebouwd in een Neo-tudorstijl, zeldzaam in Nederland en passend bij het gemeentehuis van Rossum dat in dezelfde stijl is opgetrokken. Naast de N.H.-kerk staat een dubbelpand dat vroeger gemeentehuis en school is geweest.

In Rossum staan nog de voormalige schoolmeesterswoning, een politie- en een dokterswoning.

4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Rossum 1850-1940

Toelichting bij kaart 1

Type aanduiding	Type-omschrijving	Bijzondere gebieden
- Lineaire ontwikkelingen	- functie: gemengd of wonen - niet-planmatige en planmatige ontwikkelingen	

4.7. Bijzondere gebieden

De term bijzonder gebied wordt gehanteerd voor gebieden die zijn gebouwd of aangelegd in de periode 1850-1940. Bij de beoordeling is de criterialijst gehanteerd volgens de zgn. "MIP-handleiding". Hierbij zijn grotere samenhangende (stede-)bouwkundige structuren bekeken. Bij de bouwkundige inventarisaties zijn samenhangende bouwkundige complexen aangegeven.

Dat in de gemeente geen of weinig bijzondere gebieden voorkomen, zegt niets over de schoonheid of opbouw van de gemeente.

In de gemeente Rossum komen geen bijzondere gebieden voor.

Karakteristieke gebieden

Structuren van bouwkunst en stedenbouw van vóór 1850 en na 1940 die een bijzondere kwaliteit hebben worden aangeduid met de kwalificatie "karakteristieke gebieden". Het betreft gebieden waarvan de hoofdelementen dateren van voor 1850 of na 1940, die ook daarna herkenbaar zijn gebleven.

1. Rossum, Burchtstraat/ Kerkstraat/ Slotselaan/ Maasdijk oost e.o.

In dit gebied is de oorspronkelijke structuur nog relatief gaaf. Met name de Burchtstraat en de Slotselaan met hun rijke, oude bebouwing en aanleg hebben een hoge esthetische waarde.

CRITERIA VOOR DE AANWIJZING BIJZONDERE GEBIEDEN

- I. **Intrinsieke stedenbouwkundige kwaliteit, zoals:**
 1. kwaliteit van het ruimtelijk concept;
 2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/voorzieningen;
 3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteit;
 4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkelingen (b.v. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark)

- II. **Bijzondere historische betekenis, zoals:**
 1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling;
 2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedenbouwkundig denken;
 3. betekenis vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering)

- III. **Stedenbouwkundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:**
 1. betekenis als onderdeel van een groter geheel
 2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving;
 3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel

- IV. **Gaafheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)**

- V. **Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)**

GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN/KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR

Archieven en bibliotheken

- * Rijksarchief in Gelderland
- * Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Beleidswetenschappen
- * Bibliotheken Provincie Gelderland
- * Stichting Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek
- * Gemeente Rossum

Afbeeldingen

- * Afbeelding 1 Gemeente Rossum in 1865
- * Afbeelding 1a Gemeente Hurwenen in 1865
- * Afbeelding 2 Geomorfologische kaart gemeente Rossum
- * Afbeelding 3 Belangrijkste wegen gemeente Rossum omstreeks 1950
- * Afbeelding 4 Bevolkingsontwikkeling gemeente Rossum 1850-1940
- * Kaart 1 Typologie uitbreidingen gemeente Rossum 1850-1940

Kaartmateriaal

- * Bodemkaart 1/50.000, 1970
- * Topografische kaart 1/25.000 en 1/50.000, diverse jaargangen
- * Kaartenboek van Gelderland, 1843
- * J. Kuijper, Gemeente-atlas van Gelderland 1868, Leeuwarden, 1970

Literatuur

- * Vermeulen, F.A.J., *De monumenten van geschiedenis en kunst in de provincie Gelderland; de Bommelerwaard*, Den Haag, 1974
- * Gemeente Rossum, Pouderoyen Compagnons Architectuur Stedebouw, *Bestemmingsplan kern Rossum*, Nijmegen 1984

Oosterbeek, 1993

Stichting MIP-Gelderland
Oranjeweg 60
6861 BL OOSTERBEEK
tel. 085 - 336 326